

Žene u dizajnu

Sažetak

Rodna ravnopravnost jedan je od temeljnih ciljeva Europske unije (EU). Za postizanje tog cilja potrebni su podatci i informacije da bi se analizirao položaj žena i muškaraca u svim područjima politika. Kako bi dao svoj doprinos trenutačnom stanju u rodnoj analizi, Ured Europske unije za intelektualno vlasništvo (EUIPO) analizirao je iz različitih perspektiva razliku na temelju spola, odnosno rodni jaz ⁽¹⁾ u području dizajna.

Polazište je analiza sudjelovanja žena dizajnera na tržištu rada mjerenjem razlike na temelju spola u zapošljavanju uz pridodane razlike osobnih obilježja, obilježja radnog mjesta i poslodavca između žena i muškaraca u području dizajna. Uključivanje razlika u plaći na temelju spola među dizajnerima omogućuje nam da razumijemo način na koji se različitim obilježjima žena i muškaraca dizajnera mogu objasniti razlike u приходima, pri čemu preostala neobjašnjena razlika u plaći na temelju spola pojašnjava neispunjeni cilj „jednake plaće za jednak rad”.

Razlika na temelju spola u zapošljavanju među dizajnerima ili podzastupljenost žena u stvaranju dizajna odražava se u smanjenoj zastupljenosti žena koje registriraju dizajne pri EUIPO-u. Podrobne informacije iz prijave registriranih dizajna Zajednice (RCD-ova)⁽²⁾ prvi se put upotrebljavaju za analizu zastupljenosti žena u stvaranju dizajna Zajednice i obilježja dizajna koje su registrirale žene.

U ovom izvješću upotrebljava se velik skup podataka kako bi se pokazalo postojanje razlike na temelju spola u zanimanju dizajnera (u EU-u ⁽³⁾ 2021. godine 24 % dizajnera bile su žene) i slične razlike na temelju spola kad je riječ o registraciji europskih dizajna (26 % dizajna koje su kod EUIPO-a registrirali nositelji sa sjedištem u EU-u imali su najmanje jednu ženu dizajnera u istoj godini),

⁽¹⁾ „Rodni jaz jest jaz, odnosno raskorak, u bilo kojemu području djelovanja, vezano uz stupanj sudjelovanja, pristup, prava, nagrađivanje i dobiti muškaraca i žena”, Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE).

⁽²⁾ Rodna analiza dizajnera RCD-ova temelji se na 670 000 dizajna i 210 000 dizajnera s informacijama o imenu dizajnera u bazama podataka EUIPO-a (43 % registracija RCD-ova).

⁽³⁾ Razlika na temelju spola u zapošljavanju između žena i muškaraca dizajnera procjenjuje se na temelju mikropodataka iz Ankete o radnoj snazi (ARS) za 23 države članice EU-a (podatci nisu dostupni za Bugarsku, Maltu, Njemačku i Sloveniju). Detaljni podatci za izračun razlike na temelju spola u zapošljavanju u dizajnerskim zanimanjima obuhvaćaju razdoblje 2011. – 2021.

odnosno razlike na temelju spola u slučaju RCD-ova ⁽⁴⁾. Obje vrste razlike na temelju spola smanjile su se u posljednjem desetljeću, ali je kretanje prema rodnom paritetu sporo. Prosječna godišnja stopa rasta broja žena dizajnera u razdoblju 2011. – 2021. iznosila je 5 %, dok je u istom razdoblju prosječna godišnja stopa rasta prijava RCD-ova ⁽⁵⁾ s najmanje jednom ženom dizajnerom iznosila 2,5 %, a za prijave registriranih RCD-ova bez žena 1 %. Stoga bi tim tempom bila potrebna 51 godina da se postigne rodni paritet u pogledu RCD-ova ⁽⁶⁾.

Razlika na temelju spola u zapošljavanju u zanimanju dizajnera posljedica je rodne segregacije po sektorima i zanimanjima, odnosno koncentracije jednog roda u određenim sektorima i zanimanjima, što može objasniti razliku u prihodima između žena i muškaraca jer su žene obično koncentrirane u slabo plaćenim zanimanjima. Zastupljenost žena dizajnera gotovo je 40 % u djelatnostima javne uprave, umjetnosti, zabave te zdravstvene zaštite i socijalne skrbi. Razlika na temelju spola u zapošljavanju među dizajnerima može se objasniti vrlo malim udjelom žena koje rade kao elektrotehnološki inženjeri te softverski razvojni inženjeri i analitičari. Zastupljenost žena među stručnjacima u fizikalnim znanostima i geoznanostima te među arhitektima, planerima, geodetima i dizajnerima još je veća te doseže više od 50 % u tim zanimanjima u sedam država članica EU-a.

Prosječna bruto satnica ⁽⁷⁾ dizajnera⁽⁸⁾ je 50 % veća od prosječnih prihoda svih zaposlenika i kod žena i kod muškaraca, ali je analizom potvrđena i razlika u plaći na temelju spola u zanimanjima koja se odnose na dizajn: 2018. prihodi žena dizajnera u prosjeku su bili 12,8 % manji od prihoda muškaraca dizajnera u 14 država članica EU-a. Ta razlika može se samo djelomično objasniti različitim osobnim obilježjima, obilježjima radnog mjesta i obilježjima poslodavaca žena i muškaraca dizajnera: očekivano je da su prihodi žena dizajnera u prosjeku za 4,8 % manji od prihoda muškaraca, u skladu s njihovim prosječnim obilježjima na tržištu rada (plaće su niže od onih za

⁽⁴⁾ To je u suprotnosti s nalazima Ureda Sjedinjenih Američkih Država za autorska prava (2022.): „udio žena autora u registracijama znatno je manji od stope sudjelovanja žena u odgovarajućim zanimanjima. To upućuje na postojanje rodnih razlika u upotrebi sustava autorskih prava”. Različite zaključke iznio je Ured Sjedinjenih Američkih Država za patente i žigove, USPTO (2019.): „U gotovo svim znanstvenim zanimanjima stopa zastupljenosti žena mnogo je viša nego njihova zastupljenost u izumima patentirane tehnologije. Samo u inženjerstvu stopa zastupljenosti ženske radne snage odgovara ukupnoj stopi žena izumitelja”.

⁽⁵⁾ Jednaka je prosječna godišnja stopa zastupljenosti žena u pogledu RCD-ova u cijelom razdoblju od 2005. do 2022.

⁽⁶⁾ Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo, WIPO (2016.), procijenila je da će, počevši od stope žena izumitelja od 15 % u 2015., za rodnu ravnotežu u Ugovoru o suradnji na području patenata (PCT) trebati najmanje 64 godine.

⁽⁷⁾ U svrhu jednostavnosti, u ovom se izvješću prosječnim prihodom smatra prosječna bruto satnica.

⁽⁸⁾ Analiza razlike u plaći na temelju spola temelji se na 14 država članica za koje su za potrebe istraživanja dostupni detaljni mikropodaci iz Istraživanja o strukturi prihoda (SES): Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Grčka, Francuska, Italija, Litva, Luksemburg, Latvija, Malta, Poljska i Slovačka.

muškarce), tako da neobjašnjena razlika u plaći na temelju spola za dizajnere i dalje iznosi 8 %. Varijable koje dodatno objašnjavaju niže prihode žena dizajnera su: zemlja poslodavca (1,8 %), činjenica da su žene u prosjeku mlađe od muškaraca (1,6 %), različita zanimanja dizajnera (1,2 %), žene imaju veći udio ugovora na određeno vrijeme (0,4 %) te veća prisutnost žena u poduzećima pod javnom kontrolom, koja dizajnerima isplaćuju u prosjeku niže plaće (0,3 %). S druge strane, kao što je to uobičajeno u ovoj vrsti analize, u obrazovanju se bilježi negativna razlika, što upućuje na činjenicu da u prosjeku žene na tržištu rada obično imaju više razine obrazovanja od muškaraca te bi se stoga očekivalo da žene dizajneri zarađuju više (1,2 %) nego muškarci. Ta negativna razlika djelomično neutralizira objašnjenu razliku među ostalim varijablama uključenima u analizu.

Još jedan zanimljiv nalaz jesu veće razlike na temelju spola u registraciji prijava RCD-ova koje podnose poduzeća sa sjedištem u EU-u (u prosjeku 21 % dizajna s najmanje jednom ženom dizajnerom u razdoblju 2003. – 2022.) u usporedbi s nositeljima RCD-ova koji imaju sjedište izvan EU-a (31 % dizajna u kojima u prosjeku sudjeluju žene u istom razdoblju), s tim da dizajni koje prijavljuju korejska poduzeća premašuju 50 % RCD-ova sa sudjelovanjem žena dizajnera te poduzeća sa sjedištem u Kini imaju 40 % dizajna u kojima sudjeluju žene dizajneri.

Naposljetku, u dva razreda Lokarnske klasifikacije ⁽⁹⁾ udio prijava s najmanje jednom ženom dizajnerom iznosi 36 %: Razred 05: Tekstilni proizvodi u metraži, folije od umjetnog i prirodnog materijala te razred 11: Ukrasni predmeti. Kao druga krajnost, u tri je razreda manje od 12 % dizajna čiji su dizajneri žene: Razred 17: Glazbeni instrumenti; 22: Oružje, pirotehnički artikli, pribor za lov, ribolov i za uništavanje životinjskih štetočina te razred 25: Građevine i građevinski elementi.

Različita situacija za žene dizajnere u državama članicama EU-a sažeta je u tablici 1, s razlikom na temelju spola u zapošljavanju (udio žena dizajnera), razlikom u plaćama na temelju spola između dizajnera prije i nakon korekcije različitih obilježja žena i muškaraca dizajnera (neusklađena i usklađena razlika u plaći na temelju spola) te s udjelom RCD-ova s najmanje jednom ženom dizajnerom ili razlikom na temelju spola u pogledu registracije RCD-ova.

U tablici je prikazano da je udio žena dizajnera u pogledu RCD-ova koje su prijavila trgovačka društva iz Belgije, Danske, Njemačke, Estonije, Irske, Grčke, Francuske, Latvije, Litve,

⁽⁹⁾ Lokarnska klasifikacija je međunarodna klasifikacija koja se upotrebljava u svrhu registracije industrijskih dizajna kako bi se naznačio proizvod ili proizvodi na koje se dizajn namjerava primijeniti ili u kojima se namjerava sadržavati.

Luksemburga, Nizozemske, Portugala, Slovenije, Finske i Švedske veći od prosjeka EU-a od 20,9 %.

Tablica 1: Udio žena dizajnera, neusklađena i usklađena razlika u plaći na temelju spola te RCD-ovi s najmanje jednom ženom dizajnerom.

% žena	Dizajneri	Neusklađena razlika u plaći na temelju spola	Usklađena razlika u plaći na temelju spola	RCD *
EU	23,7	12,8	8,0	20,9
Austrija	20,4			17,9
Belgija	20,6			29,2
Bugarska		28,1	28,0	5,4
Češka	18,7	18,9	14,4	17,7
Njemačka				22,4
Danska	23,3	10,2	5,8	21,7
Estonija	29,5	20,9	15,0	25,4
Grčka	27,3	23,0	15,0	25,9
Španjolska	26,0			15,4
Finska	21,1			21,5
Francuska	26,1	11,1	9,1	22,3
Hrvatska	26,7			16,0
Mađarska	18,0			14,0
Irska	24,7			26,1
Italija	25,2	9,5	7,9	16,3
Litva	28,2	21,1	12,1	28,4
Luksemburg	18,7	9,0	5,5	40,0
Latvija	33,0	27,1	18,9	39,1
Nizozemska	17,1			27,4
Poljska	21,7	24,5	15,9	17,8
Portugal	27,6			26,5
Rumunjska	22,9			18,1

Švedska	27,5			22,7
Slovenija				21,2
Slovačka	18,0	12,8	11,5	12,6

Izvor: Izračuni autora na temelju mikropodataka EU-LFS/SES u svrhu istraživanja s dostupnim i pouzdanim podacima i bazom podataka o registriranim dizajnerima EU-a.

Napomena: referentna razdoblja: dizajneri (2011. – 2021.); razlika u plaći na temelju spola (2018.) i razlike na temelju spola u pogledu RCD-ova (2003. – 2022.).

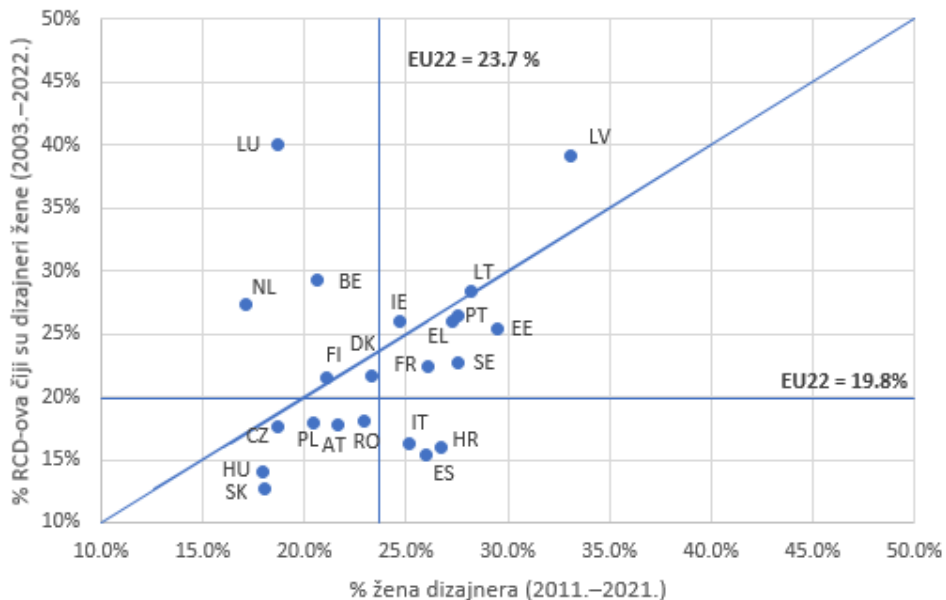
* % prijava RCD-ova s najmanje jednom ženom dizajnerom.

Na slici 1 uspoređuje se zastupljenost žena u dizajnerskim zanimanjima i njihova zastupljenost u sustavu RCD-ova u 22 države članice ⁽¹⁰⁾. Polovina država članica smještena je na dijagonali ili blizu nje, što znači da je zastupljenost žena u dizajnerskom zanimanju usporedna s njihovom upotrebom europskog sustava registracije. Latvija se ističe s gotovo 35 % žena dizajnera u oba pokazatelja. S druge strane, tri zemlje pokazuju neravnopravnost u zastupljenosti žena u zanimanju dizajnera i u sustavu RCD-ova: u Španjolskoj, Hrvatskoj i Italiji udio je žena dizajnera u sustavu RCD-ova za deset postotnih bodova manji od njihove zastupljenosti na tržištu rada.

Stoga su žene dizajneri podzastupljene među dizajnerima koji podnose prijave RCD-ova. Također su manje zastupljene od muškaraca dizajnera i primaju manju novčanu naknadu za svoj rad. Unatoč postignutom napretku, promjene se sporo odvijaju.

⁽¹⁰⁾ Razlika na temelju spola u zapošljavanju dizajnera nedostaje za Bugarsku, Njemačku, Maltu i Sloveniju, a razlika na temelju spola u pogledu RCD-ova nedostaje za Cipar i Maltu. Prosječni pokazatelji na razini EU-a u toj usporedbi odnose se na države članice (EU22) koje su 1 postotni bod ispod prosjeka EU27.

Slika 1: Udio žena dizajnera i prijava RCD-ova s najmanje jednom ženom dizajnerom u državama članicama EU-a.

Izvor: Izračuni autora na temelju mikropodataka EU-LFS u svrhu istraživanja s dostupnim i pouzdanim podacima i bazom podataka o registriranim dizajnim EU-a.